

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

WALES **AUDIT** OFFICE
SWYDDFA **ARCHWILIO** CYMRU

Asesiad Cydnerthedd Ariannol **Cyngor Sir Ddinbych**

Blwyddyn archwilio: 2015-16

Cyhoeddwyd: Ionawr 2016

Cyfeirnod y ddogfen: 747A2015

Statws yr adroddiad

Mae'r ddogfen hon wedi ei pharatoi fel rhan o waith a gyflawnwyd yn unol â swyddogaethau statudol.

Os ceir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae'r Cod adran 45 yn pennu'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partion perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partion perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn info.officer@wao.gov.uk.

Paratowyd yr adroddiad hwn ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru gan Gwilym Bury, Gareth Evans, Jeremy Evans, Fflur Jones, Gareth Evans, ac Anthony Veale o dan gyfarwyddyd Jane Holownia.

Cynnwys

Mae gan y Cyngor drefniadau rheolaeth ariannol priodol ond mae angen cryfhau ei ymagwedd at gynhyrchu incwm.

Adroddiad cryno

Crynodeb	4
----------	---

Argymhellion/cynigion ar gyfer gwella	6
---------------------------------------	---

Adroddiad manwl

Cynllunio ariannol	7
---------------------------	---

Mae cynlluniau'r Cyngor ar gyfer y dyfodol a'i drefniadau ar gyfer cyflenwi arbedion yn addas i'w diben ac yn cael eu rheoli'n effeithiol

Rheolaethau ariannol	8
-----------------------------	---

Mae'r Awdurdod wedi sefydlu rheolaethau sy'n sicrhau bod ei brosesau a'i reolaeth ariannol yn gadarn, ond mae angen cryfhau ei ymagwedd at gynhyrchu incwm

Llywodraethu ariannol	9
------------------------------	---

Mae gan y Cyngor drefniadau cadarn ar gyfer adolygu a herio perfformiad ariannol, ac mae'r rhai sy'n gyfrifol am reoli perfformiad ariannol yn cael eu dal yn gyfrifol

Atodiadau

Perfformiad gyferbyn â'r dangosyddion ariannol allweddol	11
--	----

Nodweddion allweddol	21
----------------------	----

Adroddiad cryno

Crynodeb

1. Mae rheolaeth ariannol dda yn hanfodol er mwyn stiwardio arian y cyhoedd yn effeithiol a chyflenwi gwasanaethau cyhoeddus effeithlon. Mae rheolaeth ariannol dda:
 - yn helpu awdurdodau i wneud y penderfyniadau cywir ar gyfer y tymhorau byr, canolig a hir;
 - yn helpu awdurdodau i gyflenwi gwasanaethau sy'n bodloni rhwymedigaethau statudol ac anghenion y cymunedau lleol;
 - yn hanfodol ar gyfer llywodraethu corfforaethol da;
 - yn ymwneud lawn cymaint â rheoli perfformiad a chyrraedd yr amcanion strategol, ag y mae'n ymwneud â rheoli arian;
 - yn cynnal ansawdd y gwasanaethau a'r broses o'u gwella;
 - yn sail i'r atebolrwydd i randdeiliaid am stiwardio'r adnoddau a'r defnydd a wneir ohonynt; ac
 - yn ddisgyblaeth rheoli allweddol.
2. Nid ceisio rhagweld y dyfodol y mae rheolaeth ariannol hirdymor; mae'n ymwneud yn hytrach â pharatoi ar ei gyfer. Dylai awdurdodau geisio deall lefel y galw yn y dyfodol, asesu effaith y newidiadau tebygol, adolygu'r bwlch rhwng yr anghenion am gyllid a'r incwm posibl a datblygu strategaethau priodol ar gyfer arbedion.
3. Gall strategaethau ariannol hirdymor a chynlluniau ariannol canoldymor manwl, a ystyriwyd yn drwyadl, sicrhau y cyflenwir y blaenoriaethau strategol drwy alluogi dewisiadau ariannol priodol. Ac i'r gwrthwyneb, byddai bodloni ar gynllunio cyllideb flynyddol fyrdymor yn unig yn annog agwedd gynyddrannol a ysgogid gan y broses ac a allai fod yn aneffeithiol mewn cyfnod o newid cyflym yn allanol.
4. Sicrheir cydnerthedd ariannol pan fo gan yr awdurdod systemau a phrosesau cadarn i reoli ei risgiau a'i gyfleoedd ariannol, ac i sicrhau sefyllfa ariannol sefydlog.
5. Gan fod y pwysau ar gyllid yn parhau, buom yn ystyried a oes gan yr awdurdod drefniadau priodol ar gyfer cynllunio i gynnal ei gydnerthedd ariannol dros y tymor canolig (sef, yn nodweddiadol, tair i bum mlynedd ymlaen). Er bod modd i awdurdod gael gwell sicrwydd, o bosibl, dros gylch o flyyddyn, mae'r pwysau ariannol yn cael effaith y tu hwnt i gyfnod y setliad cyfredol. Wrth ffurfio'n barn ynglŷn â chydnerthedd ariannol yr awdurdod, buom yn ystyried tystiolaeth ynghylch ymagwedd yr awdurdod at reoli ei faterion ariannol yn y gorffennol diweddar a chanoldymor.
6. Gwnaethom ein hasesiad yn ystod y cyfnod Mai i Hydref 2015, gan ddilyn ymhellach y materion a ddaeth i'r amlwg yn y gwaith a wnaed ar sefyllfa ariannol 2014-15. Roedd y gwaith yn canolbwyntio ar gyflawni cynlluniau arbedion 2014-15, ac ar y cyfnod cynllunio ariannol 2015-16.

7. Roedd y gwaith yn canolbwyntio ar ateb y cwestiwn canlynol: **A yw Cyngor Sir Ddinbych (y Cyngor) yn rheoli'r gostyngiadau cyllideb yn effeithiol er mwyn sicrhau cydnerthedd ariannol?** Yn yr adroddiad hwn hefyd, rydym yn ystyried a yw'r:
- **trefniadau cynllunio ariannol yn cynorthwyo'r cydnerthedd ariannol yn effeithiol;**
 - **rheolaethau ariannol yn cynorthwyo'r cydnerthedd ariannol yn effeithiol; a**
 - **llywodraethu ariannol yn cynorthwyo'r cydnerthedd ariannol yn effeithiol.**
8. Yn gyffredinol, daethom i'r casgliad bod gan y Cyngor drefniadau rheolaeth ariannol priodol ond fod angen cryfhau ei ymagwedd at gynhyrchu incwm. Daethom i'r casgliad hwn ar sail ein canfyddiadau mewn perthynas â'r trefniadau cynllunio ariannol, rheolaethau ariannol a llywodraethu ariannol.
9. Mae'r adroddiad hwn yn graddio'r risg ar gyfer pob un o'r tair agwedd, sef cynllunio ariannol, rheolaethau ariannol a llywodraethu ariannol. Nodir y disgrifyddion o'r graddau risg isod.

Risg isel	Mae'r trefniadau yn ddigonol (neu well) gydag ychydig yn unig o wendidau yn y systemau, y broses neu'r wybodaeth. Gall yr effaith ar allu'r awdurdod i gyflawni ei gynllun ariannol fod yn fach iawn.
Risg ganolig	Mae rhai gwendidau yn y systemau, y broses neu'r wybodaeth a allai effeithio ar allu'r awdurdod i gyflenwi'r canlyniadau a ddymunir yn ei gynllun ariannol.
Risg uchel	Mae gwendidau sylweddol yn y systemau, y broses neu'r wybodaeth a/neu risg wirioneddol na fydd cynllun ariannol yr awdurdod yn cyflenwi'r canlyniadau a ddymunir.

10. Rydym yn graddio'r risgiau i gyflenwi cynllun ariannol y Cyngor, mewn perthynas â phob un o'r tair elfen fel a ganlyn.

Risg isel	Cynllunio ariannol
Risg ganolig	Rheolaethau ariannol
Risg isel	Llywodraethu ariannol

11. Yn ogystal â thynnu casgliadau ynglŷn â chynllunio, rheolaethau a llywodraethu ariannol, mae **Atodiad 1** yn cymharu perfformiad y cyngor gyferbyn â rhai dangosyddion ariannol allweddol. Ni fwriedir i neb dynnu unrhyw gasgliad ar sail y dangosyddion hynny; ond er hynny mae'r dangosyddion yn ystyriaeth bwysig o safbwynt strategaeth a chynllunio ariannol ac yn darparu cyd-destun defnyddiol. Y dangosyddion ariannol allweddol yw:
- **perfformiad cyllidebol** – adolygir hanes y gwariant gyferbyn â chyllidebau refeniw ac asesir a yw'r fantolen wedi parhau mewn cyflwr iach ai peidio;

-
- lefel y **cronfeydd** defnyddiadwy wrth gefn, sy'n darparu diogelwch digonol rhag llithriant o ran gwariant refeniw yn y dyfodol, ac a yw balansau ysgol yn cael eu cynnal ac unrhyw ddiffygion ysgol yn cael eu rheoli;
 - gerio – **benthyca** hirdymor sy'n gysylltiedig â gwerth eiddo, offer a chyfarpar;
 - **hylifedd** – dadansoddiad i ganfod a yw'r asedau cyfredol yn ddigon i ddiwallu'r rhwymedigaethau byrdymor a'r gofynion cyfalaf gweithio, ac a yw'r sefyllfa hylifedd wedi dirywio o ganlyniad i'r polisi gerio a fabwysiadwyd; a
 - data **gweithlu** megis y niferoedd o staff, y defnydd o staff asiantaeth a'u cost, a'r perfformiad o ran absenoldeb salwch.
- 12.** Mae ein hadroddiad cenedlaethol **Cydnherthedd ariannol cynghorau yng Nghymru** (Ebrill 2015) yn seiliedig ar waith maes a wnaed ym mhob awdurdod lleol yng Nghymru. Ar sail y gwaith hwnnw a deunydd arall a oedd ar gael ynghylch agweddau ar reolaeth ariannol, rydym wedi casglu ynghyd restrau o nodweddion arfer da allweddol, i gynorthwyo ymarferwyr i ddatblygu eu trefniadau. Mae'r nodweddion hyn i'w cael yn [Atodiad 2](#).

Argymhellion/cynigion ar gyfer gwella

- 13.** Y canlynol yw'r cynnig ar gyfer gwella sy'n deillio o'r adolygiad hwn.

Cynhyrchu incwm a chodi tâl

P1 Dylid sefydlu polisi ffurfiol ar gynhyrchu incwm a chodi tâl, a chofrestr o'r ffioedd a bennir gan yr adrannau.

Adroddiad manwl

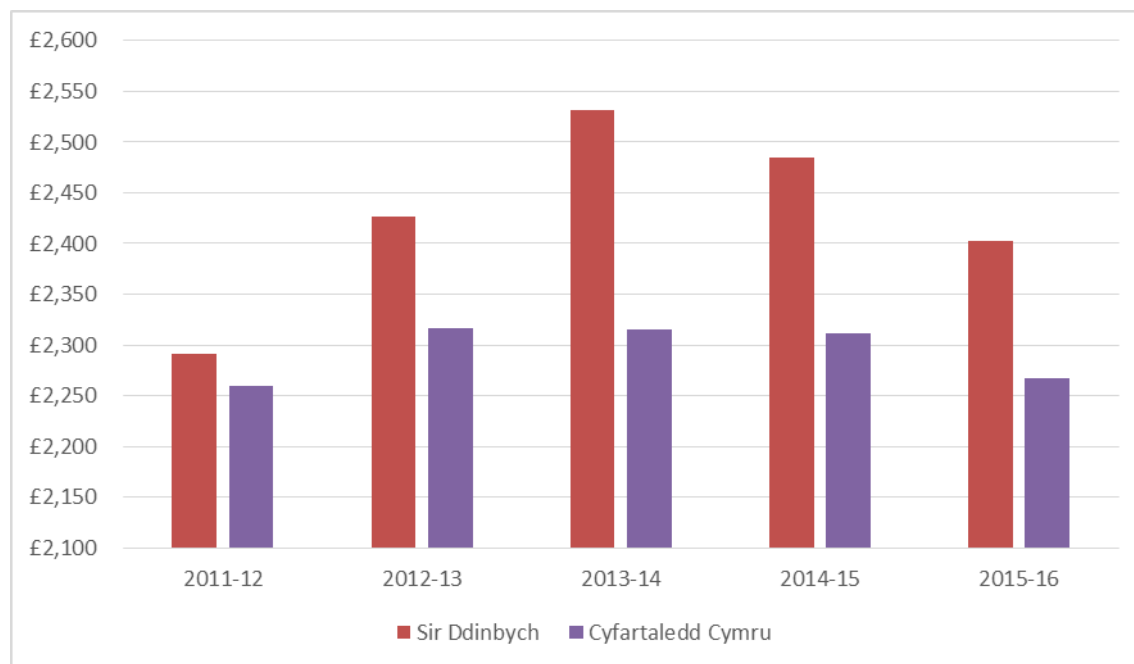
Mae gan y Cyngor drefniadau rheolaeth ariannol priodol ond mae angen cryfhau ei ymagwedd at gynhyrchu incwm

Cynllunio ariannol

Mae cynlluniau'r Cyngor ar gyfer y dyfodol a'i drefniadau ar gyfer cyflenwi arbedion yn addas i'w diben ac yn cael eu rheoli'n effeithiol

14. Daw crynswth y cyllid ar gyfer llywodraeth leol yng Nghymru o'r hyn a elwir y Cyllid Allanol Cyfun (CAC). Mae ceisio cymharu'r CAC ar draws y cyfnod o 2010-11 i 2014-15 yn waith anodd am ddau brif reswm. Yn gyntaf, mae Llywodraeth Cymru wedi cynnwys yn y CAC grantiau a ddarperid ar wahân yn flaenorol. Wedyn cymhlethwyd y darlun ymhellach pan ddatganolwyd y budd-dâl tai, sydd hefyd wedi ei gynnwys yn y CAC. Ar ôl ystyried hyn, rydym yn amcangyfrif y bu gostyngiad o £464 miliwn (10 y cant) mewn termau real yn y cyllid a roddwyd gan Lywodraeth Cymru i'r awdurdodau lleol yng Nghymru rhwng 2010-11 a 2014-15.
15. Mae **Arddangosyn 1** yn cymharu gwariant refeniw gros cynlluniedig y Cyngor (net o incwm) am bob pen o'r boblogaeth dros y pum mlynedd dan sylw, gyferbyn â'r cyfartaledd ar gyfer cynghorau ledled Cymru.

Addangosyn 1

Ffynhonnell: Ystadegau Cymru

-
16. Mae'r graff yn dangos bod gwariant y pen yn Sir Ddinbych ymhell uwchlaw'r cyfartaledd Cymreig ym mhob un o'r pedair blynedd sy'n rhagflaenu 2015-16. Mae hyn yn bennaf yn adlewyrchu ffactorau megis amddifadedd a gwledigrwydd sy'n dylanwadu ar y fformiwla a ddefnyddir gan Lywodraeth Cymru i ddsbarthu'r Grant Cynnal Refeniw. Fodd bynnag, roedd Cyfrifiad 2011 yn datgelu hefyd fod rhagamcanion poblogaeth blaenorol, y seiliwyd y lefelau cyllido arnynt, wedi goramcangyfrif poblogaeth Sir Ddinbych. O ganlyniad, mae'n ymddangos bod y cynnydd mewn gwariant y pen yn y sir wedi bod yn arwyddocaol fwy na'r cynnydd yn y cyfartaledd Cymreig ers 2012-13. Cyfrifasom fod gwariant y pen ers 2011-12 yn Sir Ddinbych wedi cynyddu dri y cant mewn termau real, o gymharu â gostyngiad cyfartalog o dri y cant ledled Cymru (2014-15 oedd y flwyddyn ddata olaf).
 17. Mae gan y Cyngor fframwaith corfforaethol effeithiol ar gyfer cynllunio ariannol. Mynegir ei weledigaeth gyffredinol a'i amcanion yn eglur yn ei Gynllun Corfforaethol 2012-17, sy'n manylu ar y saith amcan gwella y mae'r Cyngor yn ceisio'u cyrraedd er budd y dinasyddion. Sefydlwyd mecanwaith cadarn gan y Cyngor i sicrhau bod y cynlluniau gwasanaeth yn cysylltu â'r amcanion gwella ac yn eu diogelu, ac y pennir cyllidebau a chynlluniau ariannol sy'n gydnaws â'r amcanion hynny. Mesurir y cynnydd a gyflawnir drwy gyfrwng fframwaith monitro perfformiad y Cyngor, ac adroddir ar y cynnydd yn rheolaidd yn ei Ddogfen Cyflenwi Flynyddol.
 18. Ategir trefniadau cynllunio ariannol y Cyngor gan nifer o bolisiau, sy'n pennu'r cyfrifoldebau o ran gosod cyllidebau, monitro ac adrodd. Mae gan y Cyngor Gynllun Ariannol Canoldymor sy'n cael ei ddiweddarau ar hyn o bryd. Mae fersiwn 2014 o'r Cynllun yn nodi'r modd y rhoddir sylw i'r bwlch arbedion gweddilliol yn 2015-16 a thu hwnt.
 19. Ar gyfer y flwyddyn ariannol 2015-16, newidiwyd dull y Cyngor o osod ei gyllideb refeniw. Cyn hynny, roedd y dull a ddefnyddid yn amcanu i leihau'r costau yn gynyddrannol; ond ar gyfer 2015-16 cynhaliwyd adolygiad o'r gwasanaethu o dan raglen Rhyddid a Hyblygrwydd, gyda'r targed o sicrhau arbedion o £18 miliwn dros y ddwy flynedd nesaf. Mae'r broses hon o gyllidebu yn canolbwyntio ar yr hyn y mae'r gwasanaeth yn ei wneud ac ar faint ei gost ac yn ceisio dadansoddi pa un a yw'r gwasanaeth yn un statudol, yn un sy'n ategu blaenoriaeth gorfforaethol, ynteu'n ddisgresiynol.

Rheolaethau ariannol

Mae'r Awdurdod wedi sefydlu rheolaethau sy'n sicrhau bod ei brosesau a'i reolaeth ariannol yn gadarn, ond mae angen cryfhau ei ymagwedd at gynhyrchu incwm

20. Mae cynlluniau arbedion ac effeithlonrwydd 2015-16 y Cyngor yn cael eu rheoli'n effeithiol ac yn debygol o gael eu cyflawni. Er gwaethaf y setliad grant heriol iawn a gafwyd gan Lywodraeth Cymru, mae'r Cyngor wedi gosod cyllideb fantoledig ar gyfer 2015-16 drwy ganfod arbedion o £7.3 miliwn, cynyddu'r Dreth Gyngor 2.75 y cant a chyllido'r diffyg o £0.5 miliwn a oedd yn weddill allan o'r balansau cyffredinol.

-
21. Roedd cynlluniau arbedion effeithlonrwydd ar gyfer 2015-16 wedi eu datblygu ar draws holl adrannau'r Cyngor. Mae'r cynlluniau'n disgrifio'n eglur ymhle y gwneir yr arbedion.
 22. Mae cynllun arbedion Sir Ddinbych yn benodol, mesuradwy, cyraeddadwy, perthnasol ac amserol. Dros y tair blynedd ddiwethaf, roedd dros 90 y cant o'r arbedion gofynnol wedi eu cyflawni erbyn diwedd yr ail chwarter. Cyflwynir adroddiadau cyllidebol misol i'r Cabinet, ynghyd ag adroddiadau ar unrhyw ddiffygion yn yr arbedion. Mae Cynllun Arbedion 2015-16 y Cyngor yn rhoi sylw priodol a pherthnasol i'r pwysau ariannol y bydd y Cyngor yn ei wynebu yn y dyfodol. Roedd rhagdybiaethau'r Cyngor wrth bennu'r diffyg disgwylidig yn gynhwysfawr a rhesymol ac wedi eu hategu gan ddata cadarn.
 23. Bob blwyddyn, mae'r Cyngor yn adolygu lefel ei gronfeydd wrth gefn a'i ddarpariaethau, mewn perthynas â'r cronfeydd neilltuedig yn ogystal â'r cronfeydd cyffredinol – proses sydd wedi ei hymgorffori yn y prosesau ar gyfer gosod cyllideb a chynnal gweithdai i'r aelodau. Dylid hefyd gwblhau'r broses hon yn ffurfiol yn y cyfrifon diwedd blwyddyn. Mae anghysondeb rhwng y strategaeth ar gyfer cronfeydd wrth gefn fel y'i pennir yng Nghynllun Ariannol Canoldymor 2014-18 a'r ymagwedd at gronfeydd wrth gefn a wrth osod y gyllideb ar gyfer 2015-16. Mae angen rhoi sylw i'r diffyg cysondeb hwn er mwyn sicrhau bod ymagwedd y Cyngor yn gyson, a'i bolisiau a'i weithdrefnau allweddol yn cydasio'n effeithiol.
 24. Ar hyn o bryd yn ogystal, nid oes gan y Cyngor bolisi ffurfiol ar gynhyrchu incwm/codi tâl, nac ychwaith gofrestr o'r ffioedd a bennir gan y gwahanol adrannau. Er bod rhywfaint o drafod ynghylch codi tâl yn digwydd yn ystod y broses o osod cyllideb, nid yw hynny'n digwydd yn gyson ar draws y gwasanaethau, a dylid ffurfioli'r broses er mwyn sicrhau bod ymagwedd y Cyngor yn ddarvoudus ac ystyriol. Yn ein hadroddiad yn 2015, **Helpu Pobl Hŷn i Fyw'n Annibynnol: A yw Cynghorau'n Gwneud Digon?**, tynnwyd sylw at y modd y mae absenoldeb polisiau cynhyrchu incwm yn cynyddu'r risg bod cynghorau'n newid gwasanaethau heb asesu'n llawn yr effeithiau posibl, er enghraifft ar bobl hŷn, a bod hynny'n tansellio eu gallu i fodloni Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus yn llawn.

Llywodraethu ariannol

Mae gan y Cyngor drefniadau cadarn ar gyfer adolygu a herio perfformiad ariannol, ac mae'r rhai sy'n gyfrifol am reoli perfformiad ariannol yn cael eu dal yn gyfrifol

25. Yn ystod y flwyddyn ddiwethaf mae nifer fach o uwch-swyddogion sydd â chyfrifoldeb ariannol wedi eu dyrchafu, ac er mwyn cynnal y buddsoddiad yn y cyfrifoldebau ariannol a sicrhau y cyflawnir y cyfrifoldebau hynny'n effeithiol, mae angen i'r Cyngor sicrhau bod galluedd y gwasanaeth ariannol yn parhau'n ddigonol.
26. Mae fframwaith cadarn yn bodoli ar gyfer adolygu a herio perfformiad ariannol o fewn y Cyngor. Mae system newydd y Cyngor ar gyfer rhagweld, monitro ac adrodd, sef

'Cynllunio Cydweithredol', yn effeithiol o ran sicrhau ymagwedd gyson at weithredu rheolaethau cyllidebol ledled y Cyngor. Fel yr adroddwyd yn ein Hadroddiad Gwella Blyneddol diwethaf, mae Cynllunio Cydweithredol yn 'sicrhau... dull mwy cyson o reoli'r gyllideb ar draws y Cyngor drwy goladu gwybodaeth gyllidebol ar system ar-lein a lleihau'r angen i ddefnyddio amrywiol daenlenni o fewn yr adrannau gwasanaeth gwahanol'.

27. Cyflwynir adroddiad cyllidebol misol i'r Cabinet, sy'n dangos yr alldro a ragwelir ar gyfer y flwyddyn (yn hytrach na'r sefyllfa ar adeg benodol), o gymharu â'r gyllideb wreiddiol. Mae'r adroddiadau misol hyn yn cynnwys manylion am unrhyw amrywiant arwyddocaol yn y gwariant, ynghyd â'r camau a gymerwyd i'w unioni.

Atodiad 1

Perfformiad gyferbyn â dangosyddion ariannol allweddol

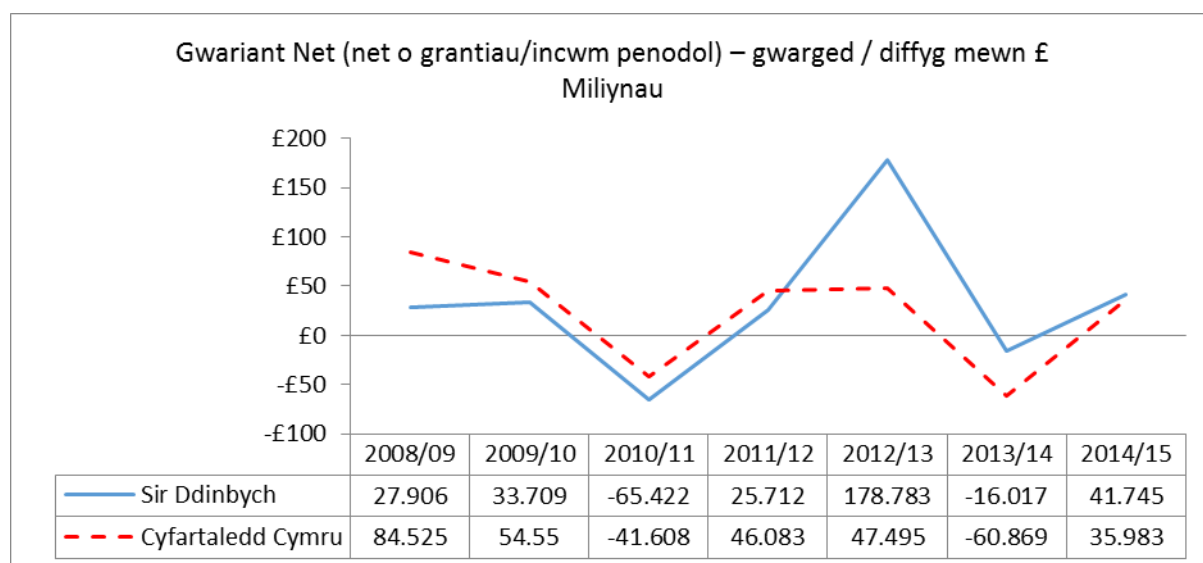
Mae defnyddio dangosyddion ariannol allweddol wrth baratoi cynlluniau ariannol canoldymor yn darparu mewnwelediad i effeithiolrwydd y trefniadau rheolaeth ariannol a'r cydnerthedd ariannol, yn enwedig mewn perthynas â materion pwysig fel hylifedd, gerio, enillion ar fuddsoddiadau a lefelau benthyca. Fel rhan o'n gwaith ar gydnerthedd ariannol, rydym wedi cydgrynhoi data o ddatganiad cyfrifon y Cyngor ei hunan, a hefyd wedi defnyddio data a gafwyd gan Lywodraeth Cymru.

Perfformiad gyferbyn â'r gyllideb

Buom yn edrych ar yr hanes o danwario a gorwario gyferbyn â'r cyllidebau refeniw, ac ar y perfformiad o ran alldro'r gwariant refeniw net. Mae hyn yn helpu i ddilysu cryfder y trefniadau cynllunio yn ogystal ag effeithiolrwydd y rheolaethau ariannol. Bydd hanes da o gyflenwi gwariant ac arbedion sydd yn unol â'r gyllideb a gymeradwywyd yn ddangosydd cryf o'r gallu i gyflenwi cynlluniau ariannol, gan gynnwys arbedion mawr, yn y dyfodol.

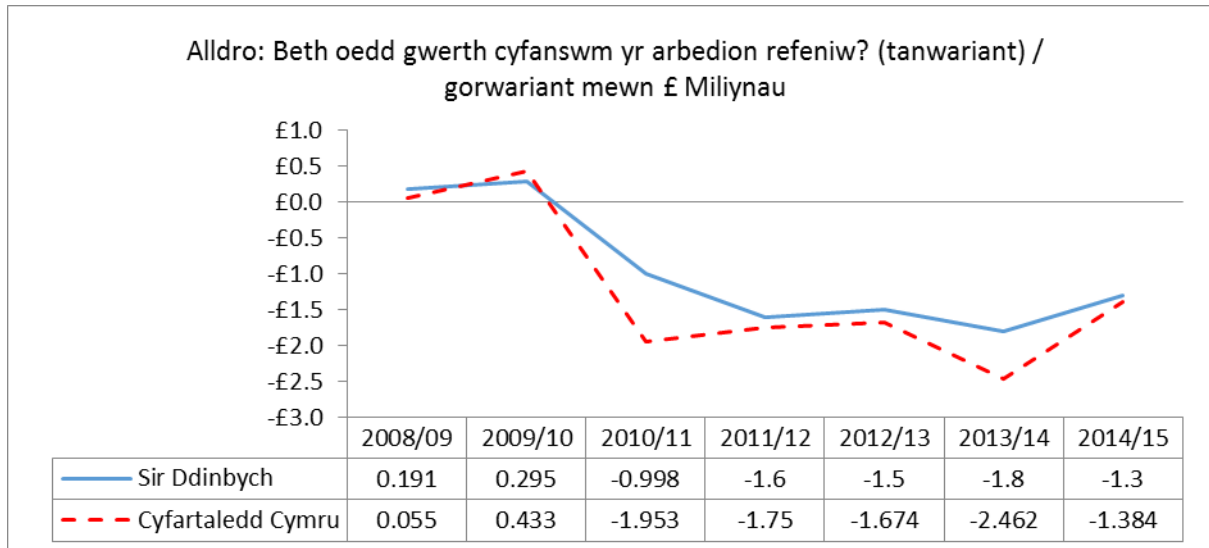
Mae'r cynghorau a fydd yn parhau i orwario gyferbyn â'r cyllidebau refeniw, mewn perthynas gwasanaethau a ysgogir gan y galw, megis gofal cymdeithasol i oedolion a phlant, yn debygol o wynebu anawsterau yn y dyfodol. Bydd cynghorau'n perfformio'n dda os byddant wedi lleihau diffyg cyllidebol net i'r eithaf (neu wedi gwneud gwaged bach) ac mewn sefyllfa ffafriol o ran yr alldro net. Mae'r dangosyddion canlynol yn rhai defnyddiol ar gyfer deall perfformiad.

Atodiad 1, Ffigur 1: (Gwaged)/diffyg net ar incwm a gwariant

Atodiad 1, Ffigur 2: Gwerth cyfanswm yr arbedion refeniw?

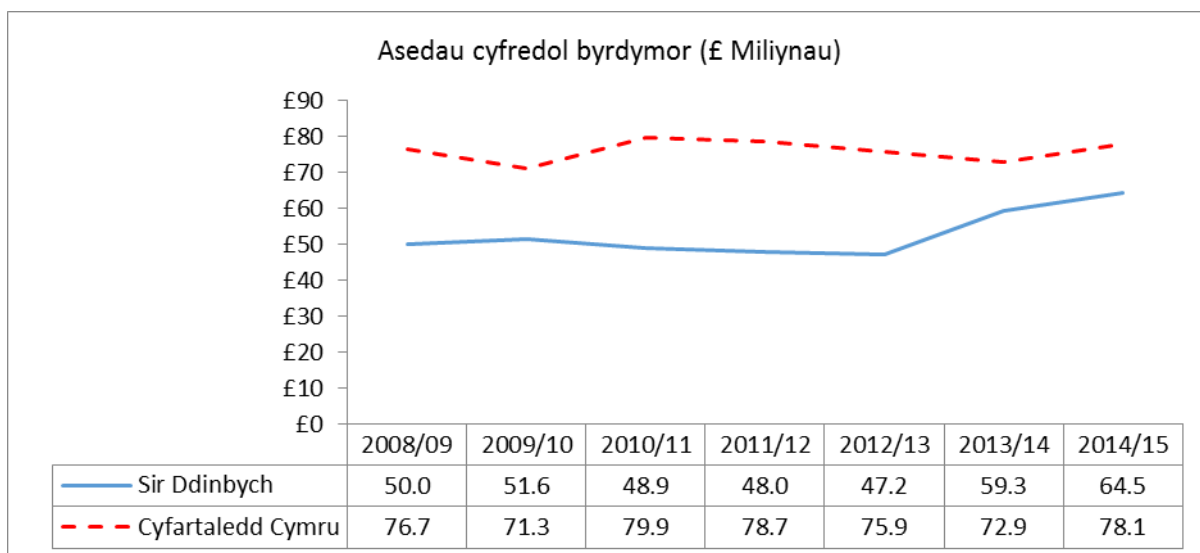
Dangosir tanwariant yn negyddol; a gorwariant yn bositif

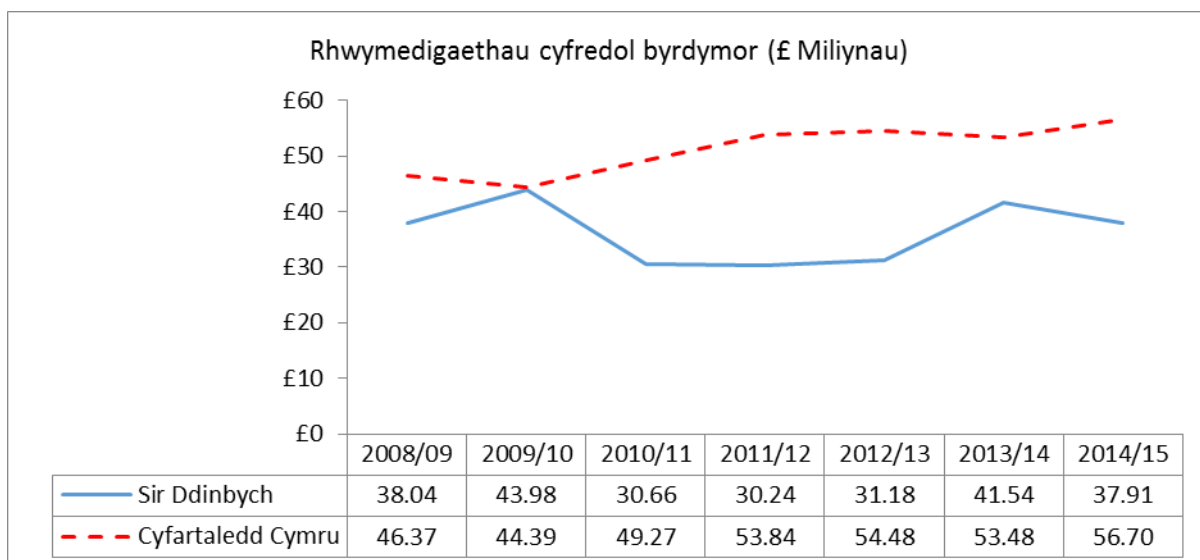
Hylifedd (cyfanswm yr asedau cyfredol byrdymor dros gyfanswm y rhwymedigaethau cyfredol byrdymor)

Mae'r dangosydd hwn yn dynodi a oes digon o asedau i ddiwallu'r rhwymedigaethau byrdymor. Mae'r 'gymhareb gyfredol' o asedau (sef asedau y gellir eu trosi'n arian yn rhwydd) i rhwymedigaethau (sef rhwymedigaethau byrdymor y mae'n ofynnol eu talu'n brydlon) yn dynodi'r hylifedd. Mae hylifedd yn bwysig gan ei fod yn dangos pa mor hawdd fyddai trosi asedau yn arian mewn cyfnod byr o amser, a thrwy hynny roi rhagor o ryddid ariannol i berchennog yr asedau.

Atodiad 1, Ffigur 3: Asedau cyfredol byrdymor mewn £ Miliynau

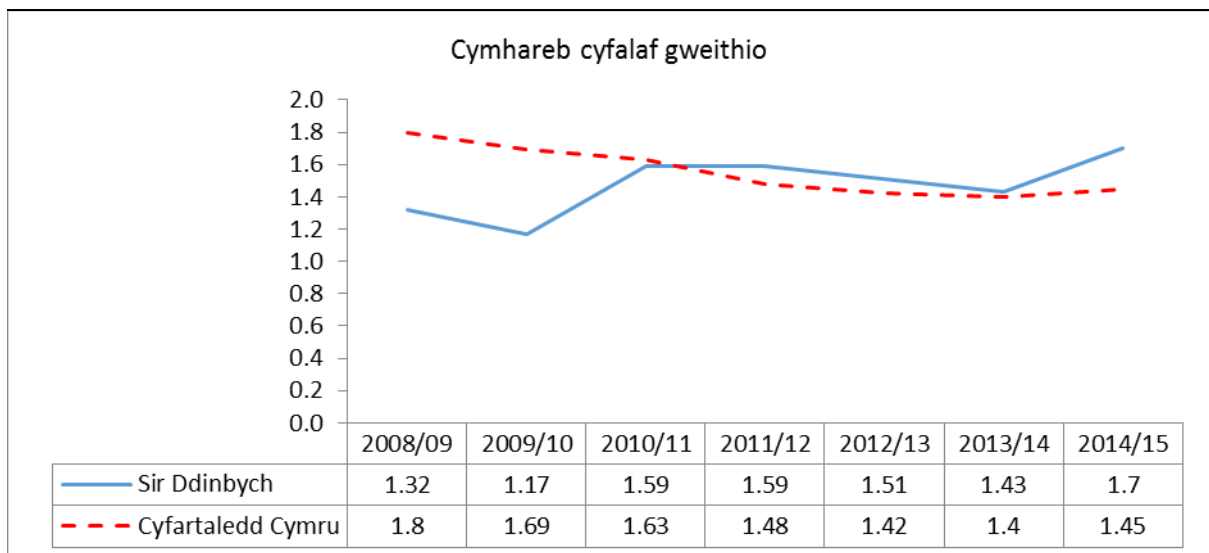

Atodiad 1, Ffigur 4: Rhwymedigaethau cyfredol byrdymor mewn £ Miliynau

Cyfrifir y gymhareb cyfalaf gweithio rwy rannu cyfanswm yr asedau cyfredol byrdymor gyda chyfanswm y rhwymedigaethau cyfredol byrdymor. Mae unrhyw gymhareb islaw 1:1 yn wael iawn; yn ddelfrydol, dylai fod uwchlaw 1.5 er mwyn darparu clustog ddigonol ar gyfer yr anghenion cyfalaf gweithio. Mae cymhareb cyfalaf gweithio sydd â'i gwerth islaw 1:1 yn awgrymu y bydd y Cyngor yn wynebu problemau hylifedd yn y dyfodol, tra bo cymhareb yng nghyffiniau 1.5 yn dynodi hylifedd byrdymor da.

Atodiad 1, Ffigur 5: Cymhareb cyfalaf gweithio

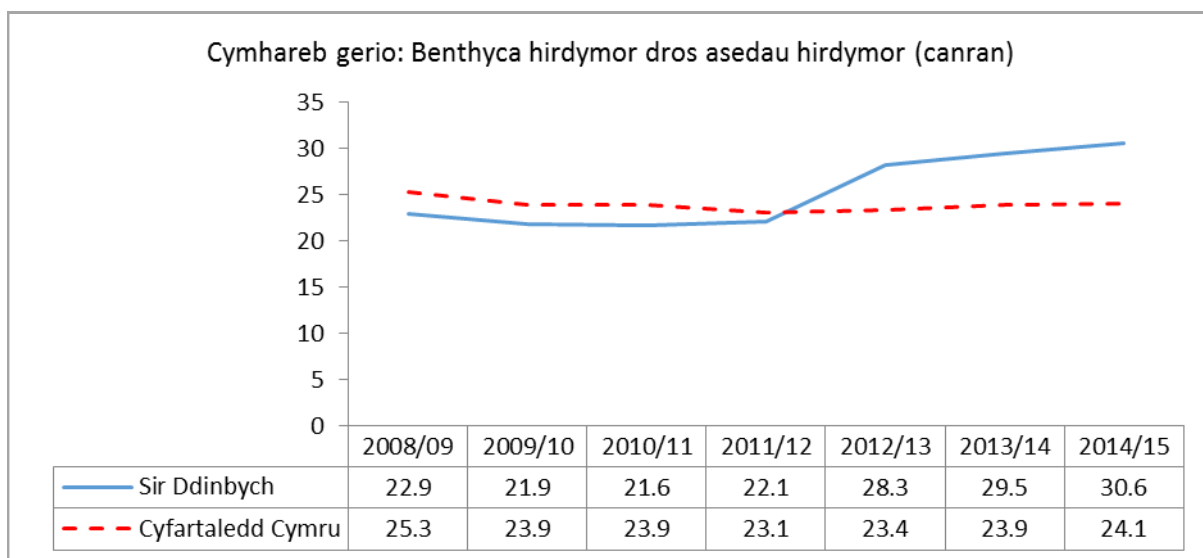

Benthyca

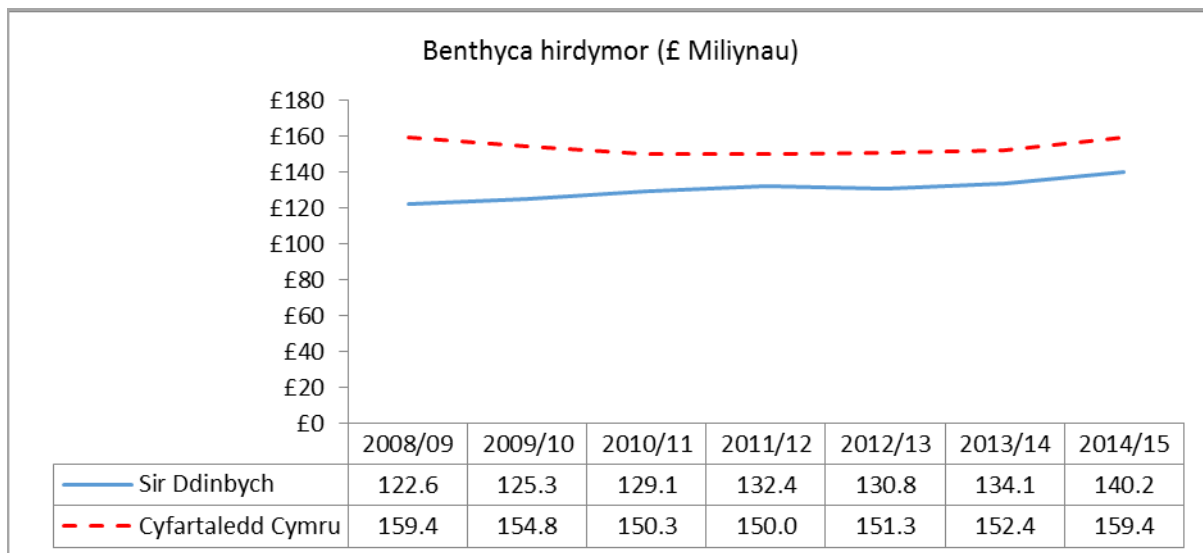
Mae'r dangosydd hwn yn edrych ar fenthyca hirdymor (Ffigur 7) fel cyfran o'r asedau hirdymor (Ffigur 8). Cyfeirir at hyn fel y 'gymhareb gerio'.

Mae cymhareb gerio isel yn dynodi bod cyngor yn ariannol sefydlog, ac yn fwy rhydd yn gyffredinol i fenthyca, gan y bydd mewn gwell sefyllfa i dalu'r llog, o gymharu â chynghorau sydd â chymarebau uwch. Mae gerio, felly, yn fesur defnyddiol o iechyd ariannol y gorfforaeth, gan ei fod yn caniatáu gwneud cymhariaeth rhwng cyllid y cyngor a'r 'ddyled' a fenthycodd. Dylai'r gerio, yn gyffredinol, fod oddeutu 25 y cant oni bai bod yr hylifedd (gweler Ffigur 5) yn gryf iawn. Mae'r data cymhareb gerio ar gyfer Sir Ddinbych yn cynnwys benthyca i fodloni Safon Ansawdd Tai Cymru, sydd yn ffactor ar gyfer y cynghorau hynny, yn unig, yng Nghymru lle y pleidleisiodd y tenantiaid i barhau gyda'r Cyngor yn landlord arnynt.

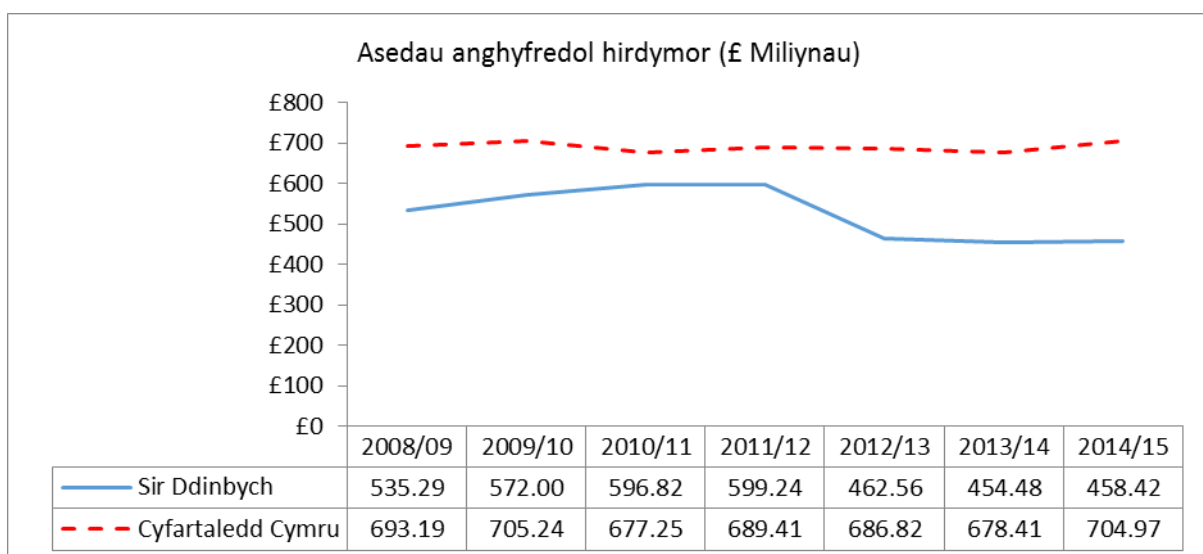
Atodiad 1, Ffigur 6: Cymhareb Gerio, sef benthyca hirdymor fel canran o'r asedau hirdymor

Atodiad 1, Ffigur 7: Benthycia hirdymor mewn £ Miliynau

Atodiad 1, Ffigur 8: Asedau anghyfredol hirdymor mewn £ Miliynau

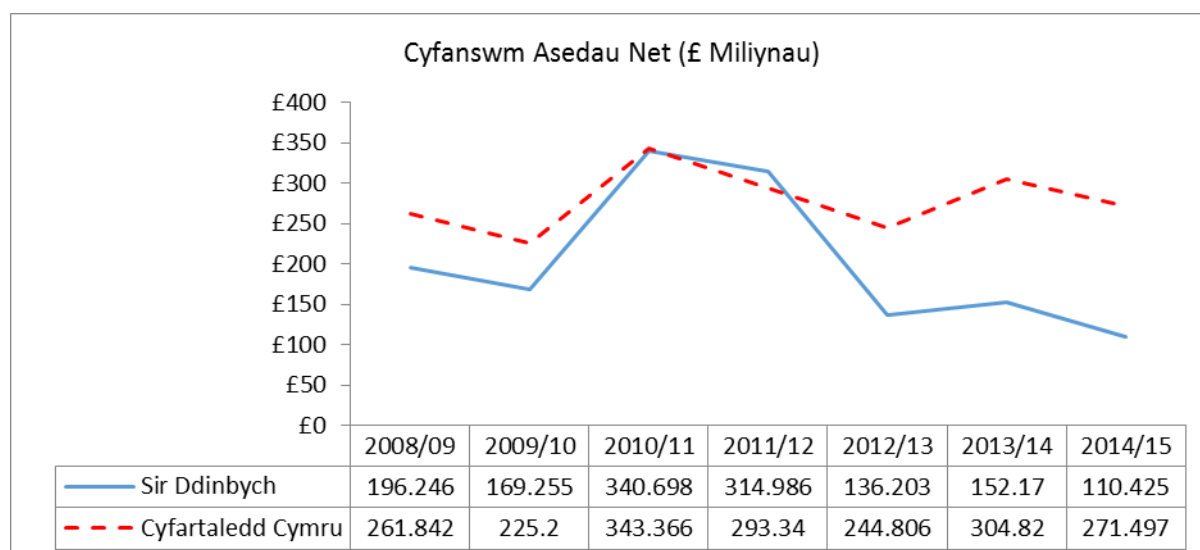

Cronfeydd wrth gefn

Asedau/rhwymedigaethau net

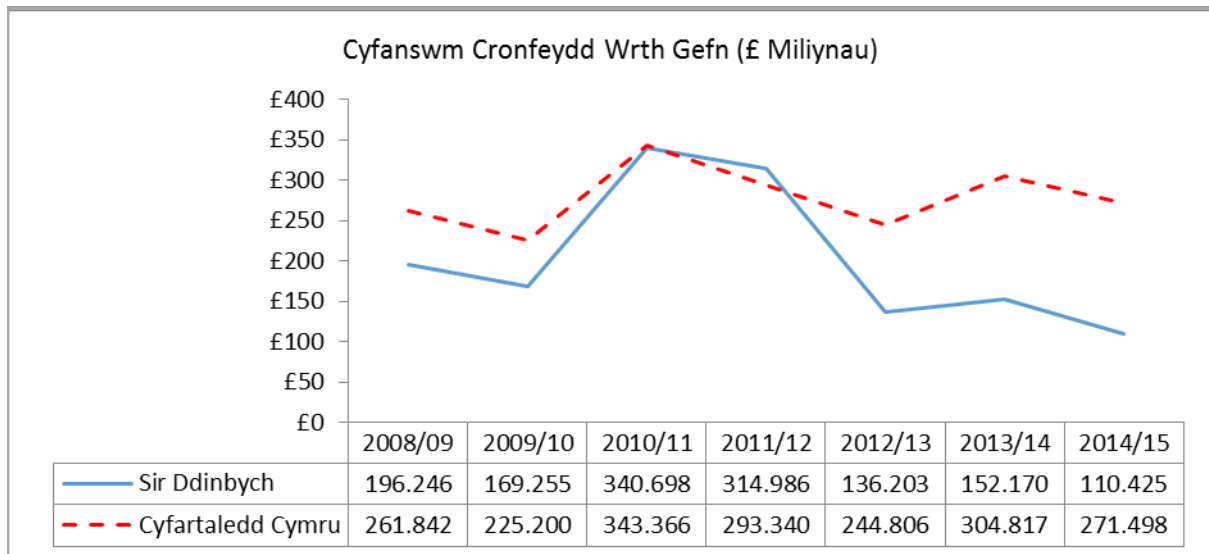
Mae'r dangosydd hwn yn edrych ar y sefyllfa net, o ran cyfanswm asedau a chyfanswm rhwymedigaethau, ac yn cysoni'r sefyllfa honno â chyfanswm y cronfeydd wrth gefn. Byddai rhwymedigaeth net yn arwydd bod y statws ariannol yn wael iawn. Mae'r Cyfanswm Asedau Net yn cynnwys: Asedau cyfredol byrdymor, asedau anghyfredol hirdymor, rhwymedigaethau cyfredol byrdymor, benthycia hirdymor a rhwymedigaethau anghyfredol hirdymor eraill.

Atodiad 1, Ffigur 9: Cyfanswm Asedau Net mewn £ Miliynau

Mae cyfanswm y cronfeydd wrth gefn yn cynnwys: y Gronfa Gyffredinol, y Cronfeydd Clustnodedig, Balansau Ysgolion, Cronfeydd Defnyddiadwy Eraill a Chronfeydd Annefyddiadwy.

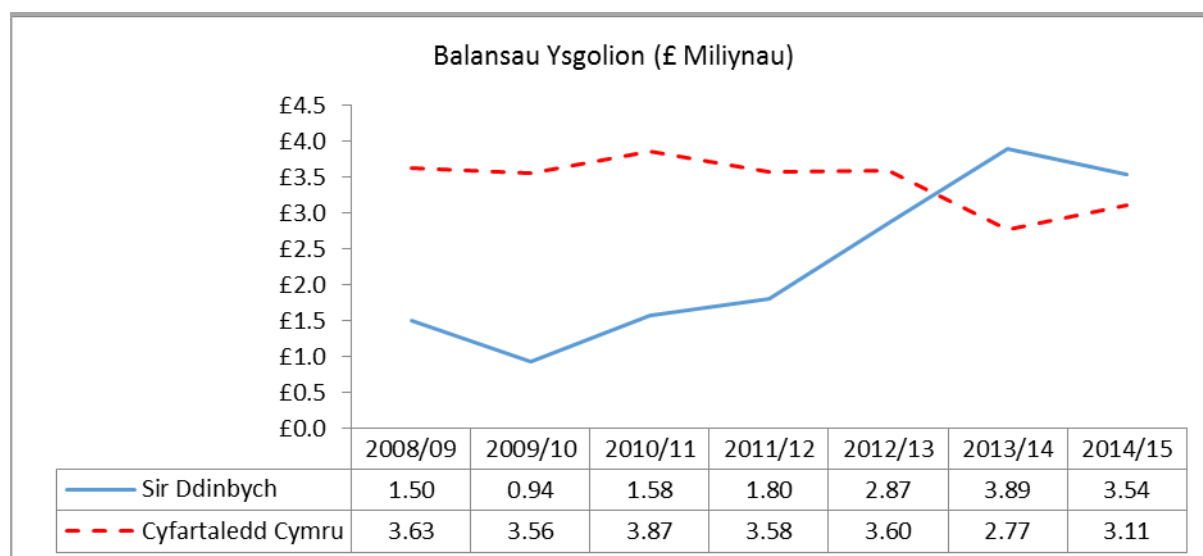
Atodiad 1, Ffigur 10: Cyfanswm Cronfeydd Wrth Gefn mewn £ Miliynau

Balansau ysgolion (ysgolion a gynhelir gan y Cyngor yn unig)

Mae'r dangosydd hwn yn edrych i weld a yw'r balansau ysgolion net yn cael eu cynnal gyda diffygion ai peidio. Ar y fantolen, mae'r balansau ysgolion net yn ffurfio rhan o'r cronfeydd clustnodedig defnyddiadwy; echdynnwyd y rhain o'r nodiadau i'r cyfrifon, sy'n dangos y symudiadau yn ystod y flwyddyn.

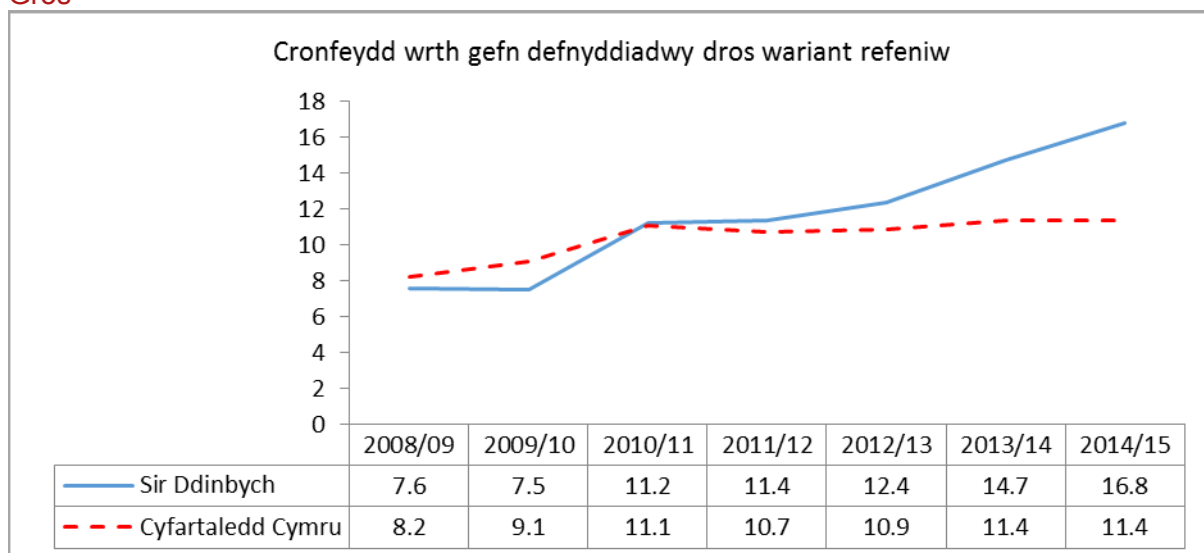
Atodiad 1, Ffigur 11: Cronfeydd Balansau Ysgolion mewn £ Miliynau

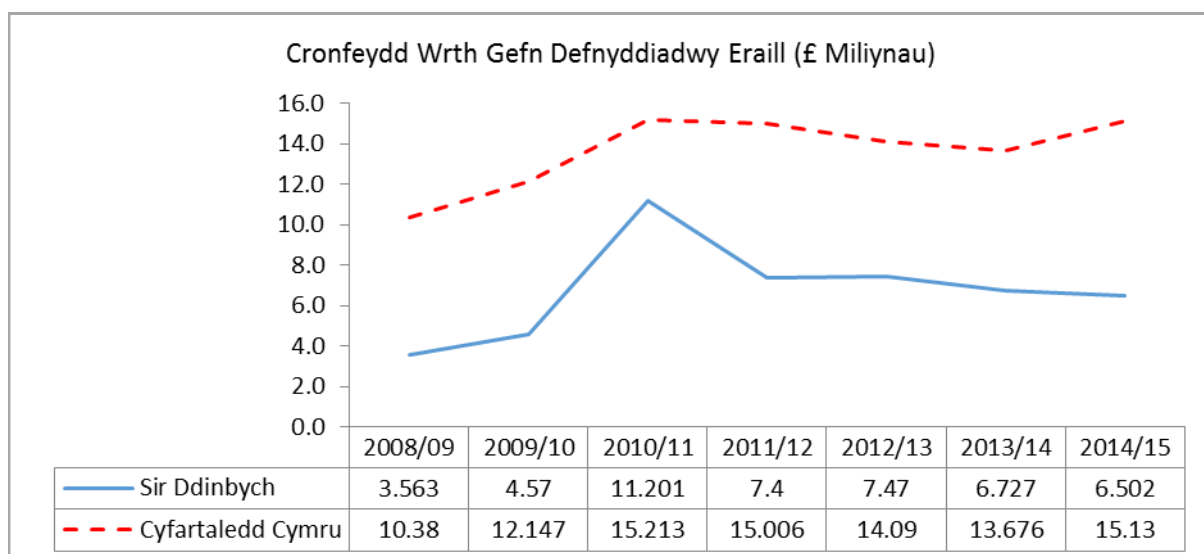
Cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy

Y dangosydd a ddefnyddir yma yw 'Cyfanswm y cronfeydd wrth gefn defnyddiadwy fel canran o'r Gwariant Refeniw Gros'. Mae hyn yn cynnwys y 'Gronfa Gyffredinol' a'r cronfeydd clustnodedig. Rhennir cyfanswm y cronfeydd defnyddiadwy gyda chyfanswm y Gwariant Gros, i ddarparu cymhareb sy'n dangos maint y glustog sydd ar gael i ddiogelu rhag gwariant yn y dyfodol. Mae unrhyw ffigur uwchlaw 10 y cant yn ddangosydd da o gryfder y cronfeydd wrth gefn. Fodd bynnag, nid yw hyn yn golygu bod lefelau is yn dynodi gwendid o anghenraid. Dylai cynghorau ystyried a chytuno ar lefel addas o gronfeydd wrth gefn sy'n briodol i'w hamgylchiadau eu hunain, ar sail argymhelliad gan y swyddog adran 151.

Atodiad 1, Ffigur 12: Cronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy fel canran o'r Gwariant Refeniw Gros

Atodiad 1, Ffigur 13: Cronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy mewn £ Miliynau

Atodiad 2

Nodweddion allweddol

Nodweddion allweddol cynllunio ariannol da

Gosodir cyllideb yr awdurdod yng nghyd-destun strategaeth ariannol hirdymor a chynllun ariannol canoldymor sy'n ymdrin â chyfnod o dair i bum mlynedd.

Mae'r awdurdod wedi nodi'n eglur yr arbedion y mae'n bwriadu eu gwneud dros gyfnod o dair i bum mlynedd. Mae'r cynllun arbedion yn seiliedig ar gostiadau manwl a chynlluniau cyflenwi ar gyfer arbedion unigol (gan gynnwys arbedion trawsnewid/ad-drefnu).

Mae hanes da i'r awdurdod, o ran cyflawni ei gynlluniau arbedion.

Wrth ystyried ei gynlluniau ariannol byr-, canol- a hirdymor, mae'r awdurdod yn rhoi sylw priodol i'w allu i gyflawni ei gyfrifoldebau statudol.

Mae'r cynllunio ariannol canoldymor a'r cyllidebu blynyddol yn adlewyrchu amcanion strategol yr awdurdod a'i flaenoriaethau ar gyfer y flwyddyn, a thros y tymor hir.

Mae'r rhagdybiaethau ynghylch chwyddiant, lefelau incwm, demograffeg, y galw am wasanaethau yn y dyfodol a chostau cyflenwi'r wasanaethau wedi eu modelu a'i seilio ar ragolygon rhesymol.

Mae'r awdurdod yn deall ei ffynonellau incwm a'r risgiau sy'n deillio ohonynt, ac wedi adolygu ei ymagwedd at ffioedd a chodi tâl, er mwyn sicrhau gwerth am arian.

Mae'r prosesau cynllunio ariannol a chorfforaethol wedi eu hintegreiddio a'u cysylltu â'r trefniadau rheoli risgiau, ac yn ymgorffori cynllunio strategol ar gyfer adnoddau eraill, gan gynnwys y rhaglen gyfalaf a chynllunio gweithlu.

Mae'r awdurdod yn defnyddio modelu ariannol i asesu'r effeithiau tebygol ar gynlluniau ariannol a'r arbedion a fydd yn ofynnol mewn gwahanol senarios, ac er mwyn sicrhau na ddefnyddir datrysiadau byrdymor ar draul cynaliadwyedd hirdymor.

Mae'r awdurdod yn modelu'r ffactorau allweddol sy'n sbarduno gwariant (er enghraifft newidiadau mewn poblogaeth a'r galw am wasanaethau), ffynonellau incwm (er enghraifft, y rhagolygon incwm a grantiau'r llywodraeth), yr effaith ar refeniw o ganlyniad i'r gofynion cyfalaf ac adnoddau a balansau.

Mae'r awdurdod yn gweithredu ar y lefel o gronfeydd wrth gefn a balansau (gan gynnwys y cronfeydd clustnodedig a balans y gronfa gyffredinol) a gymeradwywyd gan yr aelodau ac sy'n briodol ar gyfer y risgiau strategol, gweithredol ac ariannol a wynebir gan yr awdurdod.

Pan nad yw'r awdurdod ar y lefel a dargedir ar gyfer balansau, mae camau gweithredu wedi eu cynllunio i sicrhau y cyrhaeddir y lefel honno, gan gymryd i ystyriaeth unrhyw risgiau cysylltiedig i sefyllfa ariannol y sefydliad a'i allu i gyflenwi ei flaenoriaethau.

Nodweddion allweddol rheolaethau ariannol da

Mae gan yr awdurdod bolisi rheoli cyllideb addas ac effeithiol, sy'n nodi'n eglur y rolau, y cyfrifoldebau a'r atebolrwydd. Mae'r cynllun dirprwyo yn eglur, a phrosesau wedi eu pennu ar gyfer rheoli tanwario a gorwario cyllidebol.

Mae'r monitro a'r rhagolygu ariannol yn addas i'w diben, yn seiliedig ar groniadau ac yn gymorth i sicrhau cysylltiad eglur rhwng y gyllideb, y rhagolygon o fewn y flwyddyn a'r sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn.

Mae'r awdurdod yn dadansoddi ac allosod tueddiadau perthnasol ac yn ystyried eu heffaith ar yr alldro terfynol a ddisgwylir.

Mae'r awdurdod yn gweithredu'n brydlon i ymateb i unrhyw bwysau ar y gyllideb, er enghraifft drwy gymryd camau i gywiro unrhyw amrywiadau anffafriol, neu drwy ailystyried y blaenoriaethau corfforaethol.

Mae hanes da i'r awdurdod yn y cyfnod diweddar, o ran gweithredu o fewn ei gyllideb heb orwario yn arwyddocaol.

Mae'r awdurdod wedi cytuno ar bolisi eglur ar ddefnyddio ei gronfeydd wrth gefn. Mae isafswm lefel balans y 'gronfa gyffredinol' wrth gefn wedi ei bennu a'i gyfiawnhau yn eglur. Mae rhesymeg eglur sy'n esbonio unrhyw drosglwyddiadau allan o'r cronfeydd wrth gefn, neu rhyngddynt. Mae protocolau eglur sy'n esbonio sut a pha bryd y dylid defnyddio pob un o'r cronfeydd wrth gefn. Ategir y penderfyniadau ynglŷn â chronfeydd wrth gefn gan asesiad cynhwysfawr o'r risgiau a'r perfformiad cyfredol.

Mae'r polisi ar gronfeydd wrth gefn wedi ei gytuno gan yr aelodau ac yn ddarostyngedig i graffu.

Mae gan yr awdurdod bolisi eglur ar gynhyrchu incwm/codi tâl. Cedwir cofrestr o'r ffioedd a godir ledled y gwasanaethau, er mwyn helpu'r awdurdod i'w rheoli gyda chysondeb. Mae gan yr awdurdod ganllawiau corfforaethol ar sut i weithredu consesiynau. Adolygir y ffioedd a diwedderir y polisi yn rheolaidd.

Mae'r awdurdod yn pennu ac yn monitro targedau heriol ar gyfer casglu incwm o'r categorïau perthnasol a chasglu ôl-ddyledion ar sail eu proffil oedran. Os yw'n ymddangos na chyrhaeddir y targedau, cymerir camau unioni priodol mewn da bryd yn ystod y flwyddyn er mwyn eu cyrraedd.

Nid yw'r awdurdod yn ysgrifennu ymaith ddyledion arwyddocaol, ar y sail na ellir eu casglu.

Mae'r awdurdod yn monitro ei gymarebau ariannol allweddol, yn eu meincnodi gyferbyn â chyrrff cyffelyb ac yn gweithredu arnynt fel y bo'n briodol.

Mae'r datganiad llywodraethu blynyddol yn rhoi adlewyrchiad cywir o'r awdurdod.

Nodweddion allweddol llywodraethu ariannol da

Mae'r tîm arweinyddol yn deall yn eglur yr heriau a'r risgiau sylweddol i reolaeth ariannol y sefydliad a'r modd y maent yn newid yn gyflym, ac yn cymryd camau priodol i sicrhau sefyllfa ariannol sefydlog.

Mae'r prif swyddog ariannol yn aelod allweddol o'r tîm arweinyddol ac yn cymryd rhan egnïol yn yr holl benderfyniadau busnes, ac mewn hyrwyddo a chyflenwi rheolaeth ariannol dda.

Mae'r tîm arweinyddol yn meithrin amgylchedd o ddealltwriaeth dda lle mae'r rhagdybiaethau a'r perfformiad ariannol yn cael eu herio'n rheolaidd, a diwylliant o dryloywder ynghylch y sefyllfa ariannol.

Mae'r tîm arweinyddol yn ystyried y sgiliau ariannol sy'n ofynnol ar gyfer gwahanol haenau o reolwyr a staff ledled y sefydliad, ac yn gweithredu'n egnïol i ddatblygu llythrennedd a sgiliau ariannol.

Mae'r tîm arweinyddol yn ymgymryd â chraffu a herio adeiladol ynghylch materion ariannol er mwyn sicrhau bod y trefniadau'n parhau'n gadarn ac addas i'w diben.

Cyflwynir adroddiadau rheolaidd a thryloyw i'r aelodau. Mae'r adroddiadau yn cynnwys manylion am gynllunio gweithredu a dadansoddi amrywiol.

Mae'r aelodau yn craffu ar y perfformiad ariannol ac yn ei herio'n effeithiol, gan ddal y swyddogion yn atebol.

Mae gan yr awdurdod bwyllgor archwilio gwrthrychol a gwybodus sy'n darparu her effeithiol ledled yr awdurdod a sicrwydd ynglŷn â'r trefniadau ar gyfer rheoli risg, cynnal rheolaethau mewnol effeithiol ac adrodd ar y perfformiad ariannol ac arall.

Rhoddir sylw i argymhellion gan archwilwyr mewnol ac allanol mewn modd effeithiol a phrydlon.

Ymgysylltir yn effeithiol â'r rhanddeiliaid ar faterion sy'n ymwneud â'r gyllideb, gan gynnwys drwy ymgynghori â'r cyhoedd.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru